

TIP: Et nytt utdanningstilbud som krever nye tilnærminger

Av Hæge Nore

Førstelektor, Høgskolen i Akershus

Tidligere prosjektleder for læreplaner i TIP

I forrige nummer av Yrke skrev jeg om bakgrunnen for TIP som utdanningsprogram, om utfordringene i læreplanarbeidet og i skolehverdagen.

Hovedfokus da, som nå, er på de nye og gode mulighetene for å utdanne fagfolk med relevant fagkompetanse og som næringslivet etterspør.

I denne artikkelen vil jeg gå nærmere inn på skolehverdagen – på behovet for virkelig å ta i bruk det mulighetsrommet som læreplanverket i Kunnskapsløftet gir. Ikke som mulighet til å ”gjøre det vi alltid har gjort”, men til å gå nye veier og bruke flere og andre læringsarenaer når utstyret i skoleverkstedene eller lærerens fagkompetanse ikke lenger er oppdatert.

Flere læringsarenaer enn tidligere

En økende del av yrkesopplæringen legges utenfor skolen – der virkelige arbeidsoppgaver utføres i virkelige arbeidsfellesskap. Der kravene til kvalitet og arbeidsinnsats vektlegges og verdsettes. Der flere yrkesgrupper ofte samarbeider om produksjon av varer og tjenester – og der ansatte har oppdatert fagkompetanse på mange av de nye fagområdene som ligger innenfor TIP. Dette er det ikke lenger bare lærlingene som opplever, TIP -elever både på vg1 og vg2 får konkrete arbeidslivserfaringer gjennom prosjekt til fordypning.

”Når vi flytter undervisning fra skole til bedrift, er det som skjer ute i bedriften avgjørende for om vi lykkes” (Jofrid Fludal, Opplæringskontoret for Teknologifag)

Flere bransjer har sett behov for å utarbeide nettbaserte tilbud innenfor de ”smale fagområdene” i TIP – slik at både lærere og elever kan få ideer og materiale til å jobbe med oppgaver og problemstillinger som er relevante for yrkene.

Samarbeid på tvers av læringsarenaer og med flere aktører (instruktører og opplæringskontor i tillegg til lærerne) krever både innsyn i hverandres arbeid, felles vurderingskriterier og dokumentasjonsformer som fremmer læring på alle arenaer. På Haugalandet jobber de med dette gjennom et prosjekt knyttet til Kunnskapsløftet fra ord til handling (se www.digdok.no).

En enda mer sammensatt elevgruppe

Det brede utdanningsprogrammet medfører også en bredt sammensatt elevgruppe – med mer eller mindre klare planer om å gå inn i ulike yrker – og i jobb med ulike arbeidskulturer innenlands og utenlands. Noen av elevene har TIP som førstevalg og forventer at de får jobbe med oppgaver og metoder som er relevante for yrker de tenker seg inn i. Dette kan være innenfor maritim næring, i bilverksteder, i offshorenæringen, i laboratorier eller gjenvinningsanlegg. Andre elever har mer vage utdanningsplaner og har mer eller mindre tilfeldig havnet i TIP. De trenger mer veiledning i forhold til sine yrkesvalg. Motivasjonen er ulik. Nivået er ulikt. Planene er ulike. I tillegg er det flere jenter enn før på TIP.

Karlsen-utvalget (NOU 2008:18 side 80) understreker behovet for yrkesretting og at de nye læreplanene er utformet slik at dette er mulig. Det innebærer at ikke alle elever bør jobbe med de samme oppgavene til samme tid og på samme sted for å oppleve at det de jobber med gir mening og relevans i forhold til yrkesplanene deres.

”Når bedriftene kopler funksjoner - slik de framkommer i læreplanene - med oppgaver i bedriften, framstår helheten i fagene” (Olav Steinnes, Hydro Aluminium Karmøy)

Rådgiving og karriereveiledning er et annet satsingsområde. Det innebærer en større profesjonalisering av utdannings- og yrkesrådgivere – og et samarbeid med avdelingsledere for å støtte og hjelpe elevene i deres valg. Det er ikke slik at hele utdanningen på vg1 og vg2 er en lang yrkesveiledningsperiode der elevene skal få kjennskap til en rekke fag før de velger og spesialiserer seg gjennom læretida i bedrift. Av og til kan det nesten virke slik i elevgrupper der mange ikke har bestemt seg for hvilket yrke de vil inn i.

Yrkesrelevant utdanning gjennom alle de fire årene?

Stortingsmelding 30 (2003-2004) la føringer for etablering av færre og bredere utdanningsprogram. TIP er det bredeste av alle med sine rundt 60 fag i enden av programmet. Den store bredden på vg1 kan umulig innebære at elevene skal bli kjent med alle yrkene og kunne litt om alt. Læreplanene legger opp til kompetanse knyttet til funksjoner som går igjen i ulike yrker, men med ulike materialer, teknikker og metoder. Det er felles prinsipper i arbeidsprosessene som skal læres på vg1, ikke drilling av detaljer i arbeidsmåter knyttet til ett eller få yrker. Dette er en utfordring for yrkesstolte lærere. Det forstår vi. Men vi mister kanskje noen viktige elever på veien dersom de blir tvunget til å jobbe med oppgaver de ikke ser behov for i sitt yrkesvalg. Bortvalgsprosenten er stor nok i yrkesfagene, selv om TIP ikke topper denne statistikken (se rapportene fra NIFU-STEP).

Det er heller ikke lagt som forutsetning i læreplanene at alle elever skal jobbe med de samme oppgavene eller de samme metodene. Det skal være rom for at de som skal inn i laboratoriefaget både kan få en kompetanse som gjør at de forstår en produksjonsprosess hvis de seinere skal jobbe i et testlaboratorium og en kompetanse i innstilling og justering av relevant utstyr.

Vi kan forstå at dette oppleves vanskelig på en skole med gamle verksteder og gammelt utstyr tilpasset mekaniske fag på 70-80-tallet. Det er ikke gitt midler til at skolene kan bygge opp ”sammenføyingsverksted” – der elever for eksempel kan reparere bilskader ved liming, sette sammen møbler ved tapping eller sy – i tillegg til å sveise. Kanskje de til og med kan få jobbe med kompositter? Det er mye som kan læres ved å jobbe side om side med ulike teknikker uten at alle må gjøre alt.

Som Karlsen-utvalget påpeker, har læreplanmålene rom for slikt mangfold og for tilpassing til mange yrker. Vi leser læreplanene ulikt – med blick for eget yrkesfag og egne erfaringer. Derfor er det spesielt viktig nå å jobbe sammen på tvers av fag både innen egen skole, på tvers av skoler og i samarbeid med bedrifter. Vi må utvikle en delingskultur for oppgaver som er relevante for de mange yrkene i utdanningsprogrammet. De fleste fylkene har etablert fagforum som kan ha dette som oppgave.

Vi trenger en debatt om bredde og spesialisering gjennom TIP- løpet. Hva innebærer breddekompetanse på vg1? Betyr det at de har kompetanse knyttet til oppgaver langs hele verdikjeden – eller kompetanse knyttet til mange fag? (jeg oppfatter det siste som flerfaglig kompetanse, ikke teknologisk breddekompetanse). På vg2 er programområdene knyttet til ulike bransjer og arbeidskulturer med mulighet for en gradvis spesialisering – og sosialisering – inn i bransjene, men fortsatt med mange yrker i enden av programmet. De største vg2-områdene er PIT, kjøretøy og industriteknikk og design. Er det fortsatt lærerens yrkesbakgrunn som teller mest ved valg av arbeidsoppgaver? Spesialiseres elevene mot lærerens yrke? Er det ”bare” i Prosjekt til fordypning at elevene kan jobbe med innhold og metoder knyttet til det yrket de tenker seg inn i? Er det bedriftene som har hovedansvaret for den faglige spesialiseringen gjennom læretida og PtF?

”Bedriftene er kjernen for å lykkes med Produksjons- og Industriteknikk på vg2 – og særlig Prosjekt til fordypning ute” (Jofrid Fludal,)

Kan vi tenke oss en vei der elever får jobbe med yrkesrelevante oppgaver fra begynnelse til slutt – og dermed holde motivasjonen og læringstrykket oppe?

For å referere Karlsen-utvalget igjen: de foreslår fagdidaktiske kurs for lærere i yrkesretting både av fellesfag og av programfag på yrkesfaglige studieretninger.

Bedrifter som pådrivere for endringsprosesser i skolen.

Prosjekt til fordypning har åpnet for nye samarbeidsrelasjoner mellom skoler og bedrifter. Det har gitt bedriftene muligheter både for et opplæringsansvar og for å påvirke skolens valg av innhold og arbeidsmåter i programfagene. I det nevnte prosjektet på Haugalandet har bedriftene tatt utgangspunkt i arbeidsoppgavene og arbeidsflyten og knyttet læreplanmål og vurderingskriteriene til de konkrete oppgavene. På den måten kan de velge ut oppgaver som elevene på vg2 kan jobbe med i PtF og lærlingene jobbe med i læretida. Det er reelle arbeidsoppgaver som er omdreiningspunktet. Det har gitt både instruktører og lærere et annet grunnlag for å tolke læreplanmål og planlegge opplæring. Det har også gitt dem større forståelse for hva de skal vektlegge i vurderingsarbeidet – både vurdering for å støtte

læringsprosessene og sluttvurdering i PtF. Mye handler om å knytte vurderingsarbeidet opp mot kvalitetskriteriene til jobbutførelsen og de ferdige produktene.

Bedriftene er mottakere av den kompetansen fag- og yrkesopplæringen leverer. Ikke rart at de ønsker å engasjere seg i valg av innhold og arbeidsmåter gjennom hele opplæringen og gi innspill til vurderingsarbeidet.

Samarbeid skole – bedrift har alltid vært tett i fag- og yrkesopplæringen. Det er ikke nytt. Men Kunnskapsløftet har større fokus på **helhet og sammenheng** gjennom hele opplæringstida. Det forutsetter en progresjon som kan bidra til systematisk oppbygging av elevenes og lærlingenes yrkeskompetanse. Og da snakker vi om yrkeskompetanser i hele det brede spekteret av fag i TIP.

De nye fagene har kommet inn i TIP etter påtrykk fra bransjene og bedriftene. Nye metoder, teknikker og materialer utvikles ikke i skolen. Og endringstakten er høy. Det er bedriftene som er pådrivere for å få inn det nye. Legger skolelederne og skoleeierne godt nok til rette for dette?